

Keywords: *educational process, the activity of the teacher-curator, educator, curator function, spiritual culture of teacher of higher educational establishments.*

Роганова Марина Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (м. Харків).

УДК 37.017

ВИЗНАЧЕННЯ ПАНТЕОНУ ГЕРОЇВ У КОНТЕКСТІ КОНСТРУЮВАННЯ ВИХОВНОГО ІДЕАЛУ СТУДЕНТІВ

Р.В. Сопівник

У статті розкриті особливості відбору Героїв національного минулого і сьогодення для виділення соціально важливих і затребуваних рис їх особистості з метою конструювання виховного ідеалу студентів. Наведено приклади відомих історичних постатей, виокремлено на основі аналізу їх дій певні якості, які оцінено з позиції вічних, загальнолюдських і національних цінностей. Подаються результати експертного оцінювання щодо ранжування героїв української історії на основі визначення міри вкладу у державотворчі процеси, національно-визвольну боротьбу.

Ключові слова: *Пантеон Героїв, якості Героїв, конструювання виховного ідеалу, зразок для наслідування, загальнолюдські і національні цінності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В Україні триває процес побудови незалежної, суверенної, соціально-орієнтованої демократичної держави, який супроводжується революційними змінами та збройними

конфліктами. Ці небажані ексцеси значною мірою детерміновані відсутністю належним чином організованої системи патріотичного виховання і просвітницької роботи. Недостатня увага з боку виховних інституцій до виховання національних вартостей підростаючого покоління спричинили ментальний розкол в українському суспільстві, тому сьогодні все більшої ваги набувають питання формування у молоді ціннісного відношення до дійсності, плекання усвідомленої любові до Батьківщини, поваги до її минулого, уславлених предків і, саме тому визначення Пантеону Героїв та на цій основі конструювання ідеалу національного виховання, можна віднести до головних пріоритетів педагогічної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми. Зокрема, зміст, методи форми національно-патріотичного виховання молоді, розвивали вчення про ідеал національного виховання провідні українські учені-педагоги, молоді дослідники В. Борисов [1], І.Бех [2], О.Вишневецький [3], М.Євтух [4], Р. Проць [5], С.Рашидов, Г.Шевченко [6], Г.Петрів [7] та інші, які акцентували на необхідності виховання особистості громадянина на основі національно-патріотичних цінностей, засобами військових традицій та етнопедагогіки. Проте, питання визначення пантеону героїв, як основи конструювання виховного ідеалу студентів комплексно і системно не вирішувались.

Мета статті полягає у визначенні Пантеону Героїв у контексті конструювання виховного ідеалу студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожен народ почитає своїх славних предків, громадсько-політичних діячів, господарів-підприємців минулого і сучасності, які доклались до державного будівництва,

сприяли незалежності, утверджували цінності свободи і демократії, розвивали культуру і духовність суспільства, займались просвітницькою діяльністю тощо. В умовах реформування освіти, надмірно захопившись її деідеологізацією, особливо у вихованні підростаючого покоління, в Україні знівельовано ідейну спрямованість виховання, в основі якого мають бути національно-патріотичні цінності. Їх спектр широкий: «патріотизм», «почуття національної гідності», «історична пам'ять», «самопожертва в ім'я Батьківщини» тощо. Цінності засвоєні людиною, опредмечуються в особистісних якостях. Використовуючи теорію рис Р.Кеттела і Г.Айзенка, зазначимо, що якості – це психологічні новоутворення, які визначають здатність людини поводитись певним чином у широкому діапазоні ситуацій. Герої української історії є носіями тих якостей, які мають лягти в основу ідеалу виховання (інтелігентність, мужність, патріотизм, готовність до особистої самопожертви в ім'я Вітчизни, харизматичність, емпатія, комунікативність, моральність тощо). З огляду на це, вважаємо за доцільне зупинитись на формуванні Пантеону Героїв, що має важливе значення у контексті виховання і самовиховання на засадах національно-патріотичних цінностей. На жаль, до сьогодення такого пантеону не сформований, а подекуди суперечливий, що значною мірою зумовлено колоніальним минулим нашого народу. Імена національних героїв мають вшановуватись, а на їх прикладі слід виховувати нові покоління українців. Приклад для наслідування – це ідеал, який ми розуміємо як взірць людської сутності і поведінки, що впливає із розуміння мети життя.

Для багатьох мешканців східної України героями є ті, хто сприймаються як антигерої на заході і у центрі, і навпаки. Наприклад, Петро I (1672-1725) – російський імператор – після відкритої підтримки гетьманом Іваном Мазепою Карла XII наказав знищити гетьманську столицю – Батурин. Царськими військами, якими керував Олександр Меншиков, було замордовано від 10 до 20 тисяч (за різними даними) місцевих жителів. Як відомо, Петро I у 1703 р. розпочав будівництво Петербурга. Це місто споруджувалось на болотистій місцевості, тому слід було організувати цілу систему каналів, які б дозволили осушити окремі болота та забезпечили підведення прісної води, а також вихід до моря. За наказом Петра I канали споруджувались в основному силами українських селян і козаків, які працювали в нестерпних умовах, що призводило до масових смертей (більше 2/3 від тих, хто направлявся на такі роботи). 104 версти Ладозького каналу були густо встелені трупами кільканадцяти тисяч українських козаків. «Вікно в Європу» – місто Санкт-Петербург зводилося на кістках тисяч українців. У XVIII ст. українці навіть придумали прокльон – «Щоб тебе каналія забрала». Петро I, як патріот Росії, послідовно проводив централізаторську політику обмеження політичної автономії Лівобережної і Слобідської України, зменшуючи козацькі вольності. У 1709 році цар Петро I наказав скоротити число студентів Києво-Могилянської академії із двох тисяч до 160 осіб, а кращим науково-просвітницьким силам звелів перебраться з Києва до Москви: Лазар Баранович (1616–1693); Стефан Яворський (1658 – 1722); Феофан Прокопович (1681 – 1736); Саме вони відіграли визначальну роль у культурному розвитку тодішньої Московії. Незважаючи на усе це, в Україні є цілий ряд

пам'яток, присвячених постаті Петра I (Монумент слави Петра I в Полтаві; пам'ятник Петру I в Полтаві на місці відпочинку після битви; пам'ятник Петру I в Полтаві перед Музеєм Полтавської битви тощо). На цих пам'ятниках виховуються цілі покоління українців.

Те саме можна зазначити стосовно Катерини II (1729-1796) – російської імператриці, якій встановлено скандальний пам'ятник в центрі м. Одеса. Ми пам'ятаємо, що зусиллями цієї російської імператриці було ліквідовано інститут Гетьманства (1764 р.) та жорстоко знищено південний форпост України, оплот національної свободи – Запорізьку Січ (1775 р.), ліквідовано полково-сотенну адміністрацію в Україні (1782 р.), легалізовано кріпацтво найжорсткішого типу.

У суспільстві існує суперечливе відношення до Володимира Ульянова (Леніна), якого частина країни сприймає як героя, інша як антигероя. Ті, хто засуджують діяльність Ульянова-Леніна, активні учасники Революції Гідності, поводять себе радикально, зносячи пам'ятники, встановлені на честь вождя пролетарської, більшовицької революції 1917 р. А як бути класним керівникам, наставникам академічних груп, педагогам шкіл і вищих навчальних закладів? Питання ніби риторичне, але водночас і відкрите, потребує чіткого визначення на концептуальному рівні, на рівні ціннісного підходу до трактування минулого, саме з позицій державотворення в Україні, а не з точки зору сусідніх держав чи інтернаціональних підходів.

Сьогодні в Україні продовжують дискутувати з приводу ролі і місця в історії України Івана Мазепи. Так, для російського імперіалізму він зрадник, а для українців – це глава тогочасної козацької держави (гетьман), меценат і

будівничий, фундатор науки і мистецтва, найосвіченіша людина свого часу, яка життя віддала справі визволення України.

В Україні, за роки Незалежності, вже робились дієві спроби впорядкування Пантеону Героїв. Так, на телеканалі «1+1», піз егідою Кабінету Міністрів України, був проведений загальнонаціональний конкурс «Сто великих українців» (квітень, 2008). Результатом цього конкурсу стало виділення 20 імен героїв української історії (Ярослав Мудрий; Микола Амосов; Степан Бандера; Тарас Шевченко; Богдан Хмельницький; Валерій Лобановський; В'ячеслав Чорновіл; Григорій Сковорода; Леся Українка; Іван Франко; Іван Мазепа; Роман Шухевич; Василь Стус; Михайло Грушевський; Віталій і Володимир Клички; Володимир Великий; Сергій Корольов; Микола Гоголь; Андрей Шептицький тощо). Аналіз першої двадцятки переможців конкурсу засвідчує, що 2/3 видатних людей – це вихідці із сіл та невеликих містечок України. Вони здобули визнання і високий статус патріотів завдяки наполегливій праці та жертвованню служінні Батьківщині.

Користуючись цими даними та на основі оцінки діяльності різних історичних постатей крізь призму національного державного будівництва Нами було розроблено розгорнутий сприск із 40 персоналій, який ми скоротили і впорядкували застосувавши метод експертної оцінки. Як відомо, експертиза дає змогу вирішувати три групи традиційних завдань: кількісної оцінки об'єктів за певною ознакою, упорядкування об'єктів і їх класифікацію.

Освітній процес у вищому навчальному закладі передбачає суб'єкт-суб'єктну взаємодію науково-педагогічних працівників та студентів. Саме тому в якості експертів виступили науково-педагогічні працівники,

студенти відмінники і активісти. Експертна оцінка здійснювалася за допомогою такого методу отримання інформації як анкетування. Нами було запропоновано експертам проранжувати запропоновані в анкеті імена героїв, результати подано у Табл.1.

Табл. 1

Ранжування експертами історичних героїв

Ранжування експертами історичних героїв					
	Ім'я історичного героя	Середній бал НПП	Ранг НПП	Середній бал студенти	Ранг студенти
1	Герої Небесної Сотні	10,2	11	7,145	4
2	Військові, добровольці, волонтери	11	12	7,66	6
3	Петро Сагайдачний	9,0769	7	10,929	11
4	Іван Виговський	13,05	16	12,345	15
5	Богдан Хмельницький	7	3	4,807	1
6	Тарас Шевченко	3,96	1	6,578	3
7	Степан Бандера	12,125	13	11,607	14
8	Роман Шухевич	13,695	18	14,553	17
9	В'ячеслав Чорновіл	12,72	15	15,267	20
10	Григорій Сковорода	8,846	6	11,403	12
11	Леся Українка	7,66666	4	9,578	8
12	Іван Франко	7,8148	5	10,087	10
13	Микола Амосов	10,074	10	13,929	16
14	Іван Мазепа	10,04348	9	8,491	7
15	Василь Стус	13,32	17	14,719	19
16	Михайло Грушевський	6,730769	2	9,736	9
17	Володимир Великий	9,24	8	7,21	5
18	Ярослав Мудрий	12,2963	14	5,982	2
19	Андрій Шептицький	14,5	20	14,714	18
20	Дмитро Байда Вишнівецький	14,47619	19	11,535	13

Аналіз результатів, поданих у Табл.1, свідчать, що у рангах двох груп експертів спостерігаються певні відмінності, так у першу п'ятірку героїв, проранжованих НПП входять такі відомі особистості як Т. Шевченко, М. Грушевський, Б. Хмельницький, Л. Українка, І. Франко. Перші п'ять позицій у проранжованому ряду студентами

включають такі постаті як Б. Хмельницький, Я. Мудрий, Т. Шевченко, Герої Небесної Сотні, В. Великий.

Суттєві розбіжності у рангах історичних героїв, видатних постатей України проранжованих науково-педагогічними працівниками та студентами спостерігаються щодо таких персоналій як Ярослав Мудрий (відповідно 14 і 2,), Дмитро Байда Вишнівецький (19 і 13), М.Грушевський (2 і 9), М.Амосов (10 і 16), Г.Сковорода (6 і 12), Герої Небесної Сотні (11 і 4), військові, добровольці, волонтери (12 і 6).

Єдність в оцінці, або ж незначні розбіжності, зафіксовані у рангах таких постатей вітчизняного державотворення як І.Виговський (16 і 15), Т. Шевченко (1 і 3), Б. Хмельницький (3 і 1), С. Бандера (13 і 14), Р. Шухевич (18 і 17), І. Мазепа (9 і 7), В. Стус (17 і 19), А. Шептицький (20 і 18).

На основі результатів ранжування науково-педагогічними працівниками та студентами історичних постатей та сучасників, які внесли помітний вклад у розбудову державності країни, нами було встановлено єдиний рангований ряд (див. Табл. 2 і 3). Перші п'ять позицій належать Т.Шевченку, Б.Хмельницькому, Володимиру Великому, М.Грушевському, Л.Українці.

Крім пропонованих у переліку 40 постатей, експерти мали можливість вказати ще додатково осіб, які на їх думку внесли важливий вклад у розвитку української державності. Так, науково-педагогічні працівники та студенти додатково вказали на необхідність внесення до пантеону героїв наступних відомих постатей, громадсько-політичних діячів: І. Федоров, М. Драгоманов, Л. Костенко, Л. Кравчук, Д. Липинський, Б. Кістяківський, В. Винниченко, Б. Патон, Руслана, С. Вакарчук, О. Довженко, М. Коцюбинський.

Таблиця 2

Підсумок ранжування експертами історичних героїв

	Ім'я історичного героя	Середній бал	Ранг
1	Герої Небесної Сотні	8,6725	6
2	Військові, добровольці, волонтери	9,33	10
3	Петро Сагайдачний	10,00295	11
4	Іван Виговський	12,6975	15
5	Богдан Хмельницький	5,9035	2
6	Тарас Шевченко	5,269	1
7	Степан Бандера	11,866	13
8	Роман Шухевич	14,124	19
9	В'ячеслав Чорновіл	13,9935	17
10	Григорій Сковорода	10,1245	12
11	Леся Українка	8,62233	5
12	Іван Франко	8,9509	7
13	Микола Амосов	12,0015	14
14	Іван Мазепа	9,26724	9
15	Василь Стус	14,0195	18
16	Михайло Грушевський	8,233385	4
17	Володимир Великий	8,225	3
18	Ярослав Мудрий	9,13915	8
19	Андрій Шептицький	14,607	20
20	Дмитро Байда Вишнівецький	13,0056	16

Таблиця 3.

Підсумок ранжування експертами історичних героїв

	Ім'я історичного героя	Ранг
1	Тарас Шевченко	1
2	Богдан Хмельницький	2
3	Володимир Великий	3
4	Михайло Грушевський	4
5	Леся Українка	5
6	Герої Небесної Сотні	6
7	Іван Франко	7
8	Ярослав Мудрий	8
9	Іван Мазепа	9
10	Військові, добровольці, волонтери	10
11	Петро Сагайдачний	11
12	Григорій Сковорода	12
13	Степан Бандера	13
14	Микола Амосов	14
15	Іван Виговський	15
16	Дмитро Байда Вишнівецький	16
17	В'ячеслав Чорновіл	17
18	Василь Стус	18
19	Роман Шухевич	19
20	Андрій Шептицький	20

Висновки та перспектива подальших досліджень.

Таким чином, кожен народ почитає своїх славних предків, громадсько-політичних діячів, господарів-підприємців минулого і сучасності, які доклались до державного будівництва, сприяли незалежності, утверджували цінності свободи і демократії, розвивали культуру і духовність суспільства, займались просвітницькою діяльністю тощо.

Теперішні проблеми в українському суспільстві, його ментальний розкол, що породжує поляризацію політичних взаємин, ескалацію військового протистояння,

громадянські непорозуміння, спричинені багато у чому і недостатньою культурно-просвітницькою, виховною роботою держави, сім'ї і громадськості. Особливо важливим на сучасному етапі є підготовка громадян із вираженою патріотичною позицією. З огляду на це, на сучасному етапі слід відшукати такі історичні постаті, які б об'єднували українське суспільство, і проводити дослідницьку роботу з відродження національної спадщини, пропагувати імена героїв які заслуговують на достойне місце у пантеоні української слави (Т.Г. Шевченко, Леся Українка, І.Я. Франко, Б.З. Хмельницький, П.Сагайдачний, І. Скоропадський, М.С. Грушевський тощо). Саме з особистісних якостей цих людей має відбуватись конструювання ідеалу в контексті виховання і самовиховання студентів.

Література

1. Борисов В.В. теоретико-методологічні засади формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.07 «теорія і методика виховання» / В.В. Борисов. – Т., 2006. – 40 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. - 280 с.
3. Вишневський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навчальний посібник / О. І. Вишневський. - 3-тє вид., доопрац. і доп. – К. : «Знання», 2008. – 566 с.
4. Євтух М.Б. Гуманізація моделі навчальної діяльності у вищій школі. научное издание / М. Б. Євтух, О. П. Сердюк // Гуманізація навчально-виховного процесу : Науково-методичний збірник / М-во освіти і науки України, Слов'янський держ. пед. ін-т. - Слов'янськ, 2000. - Вип. 8. – С. 3-19.
5. Проць Р.О. Етнопедагогічні засади військово-патріотичного виховання молоді засобами фізичної культури і спорту : автореф.

- дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «теорія і методика виховання» / Р.О. Проць. – К., 2015. – 20 с.
6. Шевченко Г. П. Художньо-естетичне виховання студентської молоді : монографія / Г. П. Шевченко, Ю. А. Пастухова. – Луганськ : СЛУ, 2010. – 179 с.
  7. Виховання і самовиховання на засадах національно-патріотичних цінностей: методичний посібник для студентів і науково-педагогічних працівників аграрних і природоохоронних ВНЗ / Укладачі Р.В. Сопівник, Г.В. Петрів. – К.: «ЦП «Компринт», 2014. – 185 с.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПАНТЕОНА ГЕРОЕВ В КОНТЕКСТЕ КОНСТРУИРОВАНИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ИДЕАЛА СТУДЕНТОВ

Р.В. Сопівник

В статье раскрыты особенности отбора Героев национального прошлого и настоящего с целью определения социально важных и востребованных качеств личности для формирования воспитательного идеала студентов. Приведены примеры известных исторических фигур, выделены на основе анализа их действий определенные черты, которые оценены с позиции вечных, общечеловеческих и национальных ценностей. Представлены результаты экспертного оценивания по ранжированию героев украинской истории на основе определения степени вклада в процессы построения, национально-освободительную борьбу.

Ключевые слова: *Пантеон Героев, качества Героев украинской и мировой истории, конструирования воспитательного идеала, образец для подражания, общечеловеческие и национальные ценности.*

DEFINITION PANTHEON OF HEROES IN THE CONTEXT OF CONSTRUCTION EDUCATIONAL IDEAL STUDENTS

R. V. Sopiwnyk

In article features a selection of national heroes past and present in order to determine the socially important and sought-after qualities of the person for the formation of an educational ideal students. Are examples of well-known historical figures, isolated on the basis of their actions certain traits that are valued from the perspective of the eternal, universal and

national values. The results of expert evaluation by ranking heroes of Ukrainian history on the basis of determining the degree of contribution to the processes of construction, the national liberation struggle.

Keywords: *Pantheon of Heroes, as a hero of Ukrainian and world history, constructing educational ideal role model, human and national values.*

Сопівник Руслан Васильович – доктор педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ, Україна). E-mail: rvsop@meta.ua

Sopivnyk R. – Doctor of Education, Head of Education of National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine (Kyiv, Ukraine). E-mail: rvsop@meta.ua

УДК 37.013.73

ВАЖЛИВІСТЬ ВЗАЄМИН З БОГОМ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ДУХОВНОГО ДОБРОБУТУ

Джон В. Фішер

Стимулом для проведення дослідження духовності та її відношення до здоров'я, особливо в освітній галузі, стали навчальні плани австралійських шкіл 1994 року на національному та державному рівнях. У представленій в них моделі духовного здоров'я та добробуту охарактеризовані чотири виміри, в яких у залежності від якості відносин, розкривається зміст базового поняття «духовне здоров'я та добробут особистості». Це взаємини з самим собою, з іншими людьми, з оточуючою дійсністю та/або з Богом.

У ході дослідження означеної проблеми встановлено, що взаємини людини із самою собою, з іншими людьми та природою не викликають сумнівів, бо їх аналіз є невід'ємною частиною дослідження змісту духовного здоров'я та добробуту. А фактор-Бога завжди провокує появу безлічі питань.